

Socialmedicinsk tidskrift

Redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Ann Appelgren, redaktionssekreterare

Stiftelsen Socialmedicinsk tidskrifts styrelse:

Peter Allebeck, professor i socialmedicin, Göteborg
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Lars-Olov Bygren, professor i socialmedicin, Umeå
Jan Ekholm, professor i medicinsk rehabilitering, Stockholm
Gunnar Grimby, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Sven-Olof Isacson, professor i socialmedicin, Malmö
Leif Svanström, professor i socialmedicin, Stockholm

Sjuttiofjärde årgången häfte nr 4 1997

Psykisk långtidssjukdom och livskvalitet

Psykiatri är en arena full av motsättningar och paradoxer. Psykiska sjukdomar drabbar förr eller senare de flesta av oss, men uppfattas fortfarande som avvikelser, ibland som skamliga avvikelser. Problemområdet är intellektuellt fängslande och behandlingsmässigt numer framgångsrikt, men har professionellt fortsatt lågstatus. Vårdområdet har i decennier varit politiskt prioriterat - men vad gäller resurstilldelningen hela tiden behandlats snävt. Vården har varit föremål för revolutionära förändringar, men effekterna av dessa har studerats än mindre än vad som gällt för andra vårdområden.

Samtidigt torde utvecklingen ändå erbjuda genomgripande förbättringar för patienterna - och nya möjligheter att studera deras livssituation och vårdens betydelse.

En viss förbättring av kunskapsläget har också kommit till stånd, vilket belyses i detta temanummer, inriktat på en viktig målgrupp, de psykiskt långtidssjuka.

Tyngdpunkten ligger i några studier som genomförts i Västmanlands läns landsting med stöd av psykiatri i Västmanland och Socialvetenskapliga Forskningsrådet och i samarbete med institutionen för socialmedicin vid Uppsala universitet. Initiativtagare var dåvarande psykiatricefen i Västmanland Olle Östman som såg möjligheterna att använda länets speciella förhållanden som en utgångspunkt för studier av organisationens betydelse för de psykiskt sjukas livssituation.

Avsaknaden av ett eget mentalsjukhus i länet har i detta avseende skapat

unika möjligheter. Fram till 1960-talet köptes psykiatrisk slutenvård - utom viss sjukhemsvård - av angränsande län, vilket underlättades av det gemensamma statliga huvudmannskapet för sinnessjukvården. Sedan följde några årtionden där så mycket som möjligt av akutvården sköttes av en psykiatrisk lasarettsklinik men där långtidssjuka fortfarande måste vårdas utanför Västmanland. Senaste decenniet har en komplett psykiatrisk vårdorganisation vuxit fram med de principer som nu gäller att psykiatrisk vård så långt möjligt skall ske i öppna vårdformer.

Studierna av de psykiskt långtidssjuka inriktades på successiva kohorter av patienter. En tidig grupp där alla haft långa vårdtider på traditionella mentalsjukhus. Två grupper av tämligen nyinsjuknade patienter som under 1980-talet vårdats dels utom, dels inom länet. Och en grupp som enbart vårdats inom länet.

Tillämpning av stränga inklusionskriterier har medfört en begränsad storlek för några av kohorterna och svårigheter vid jämförelser mellan dessa.

Samtidigt har undersökningen gett möjligheter att få en samlad bild av livsvillkoren för en stor och viktig patientgrupp, representativ för en relativt lång period i ett svenskt sjukvårdsområde. En bred uppläggning med tillämpning av aktuella instrument för att studera livskvalitet, anhörigas situation och den psykiatriska sjukdomsbilden har också berikat vår kunskap och erfarenhet när det gäller metodik inom psykiatrisk hälso- och sjukvårdsforskning.

Den grupp psykiskt långtidssjuka personer som ingår i studien är en selekterad grupp med svåra funktionshinder. De hade sin första kontakt med psykiatri i tidiga år. Resultaten visar att majoriteten fortfarande vårdades i psykiatrisk slutenvård eller hade psykiatrisk öppenvårdskontakt när undersökningen gjordes under första delen av 1990-talet. Gruppen hade inte lämnats utan stöd när psykiatri omstrukturerades, men många hade stora svårigheter när det gäller inre psykologiskt tillstånd och mellanmännsliga relationer. De anhöriga beskrev påfrestningar och ibland känslor av otillräcklighet och vanmakt. Många av de anhöriga saknade en dialog med den psykiatriska vården.

Västmanlandsundersökningen har redovisats vid ett antal symposier, senast vid ett symposium arrangerat av Medicinska Forskningsrådets planeringsgrupp för socialpsykiatri. Från detta symposium har vi också fått möjlighet att publicera en artikel som är fokuserad på näraliggande frågeställningar, skriven av Kerstin Skantze. Artikeln behandlar vårdplanering baserad på individuella värderingar och livskvalitetsmål.

Från en begynnande ström av rapporter om effekterna av den senaste psykiatireformen redovisas också en färsk studie av vården för s k medicinskt färdigbehandlade i en av Stockholms-psykiatrins sektorer, skriven av Ulla-Karin Schön.

Erfarenheterna från denna studie liksom kunskapen från Västmanlandsstudien utgör påminnelser om att mycket återstår för att minska gapet mellan retorik och realiteter vad gäller prioritering av psykiskt långtidssjuka. Denna problematik med åtföljande utmaningar och svårigheter för prioritering av psykiatrisk vård, behandlas i en särskild artikel av en av oss.

Lars Kjellin

Claes-Göran Westrin

Gästredaktör för detta temanummer har varit Dr Med Sc Lars Kjellin, administrativ chef för den psykiatriska FoUU-enheten i Västmanlands län.